

* RECENZE *

Válečná próza Miroslava Zahrádky podruhé

Válka je jev, který doprovází lidskou společnost po celou dobu její existence, a tak jako jiné projevy lidského bytí, i ona se stala předmětem zobrazení v různých druhích umění. Odraz války v literatuře, speciálně pak v literatuře ruské, je předmětem zájmu profesora Miroslava Zahrádky od počátků jeho literárněvědného bádání. Mohlo by se zdát, že válka není natolik nosné téma, aby se literatuře s touto tematikou věnovala taková míra pozornosti. Ovšem Rusko bylo (a dosud je) v průběhu dějin zmítáno skutečně pozoruhodným počtem válek a snad také proto se válka v různých svých podobách stala pro mnoho spisovatelů jedním z hlavních témat práce. Profesor Zahrádka už přesvědčil, že stojí za to sledovat válečnou tematiku v ruské literatuře. Jeho studie *O vývoji ruské válečné prózy* vyšla v Olomouci už v roce 1969 a je v ní mapováno období v letech 1812-1853. Kniha *Literatura a Říjen* (Praha 1977) zachycuje období dvacátých a počátku třicátých let 20. století. Etapám a tendencím zobrazení Velké vlastenecké války v ruské literatuře v období 1941-1977 se autor věnuje v knize *Literatura a válka* (Praha 1980). K tématu se vztahuje také Zahrádkova monografie *Michail Šolochov* (Praha 1975) a studie *Stalingradská bitva v literárním zobrazení* (Ostrava 1975).

Nedávno vyšla v olomouckém nakladatelství DANAL Zahrádkova další publikace (shodou okolností v době, kdy profesor Miroslav Zahrádka oslavil své 65. narozeniny). Kniha nese název *Lev Nikolajevič Tol-*

stoj a ruská próza s podtitulem *Stránky z historie ruské válečné prózy 1812-1917* a těsně navazuje na studii z roku 1969, která je pro těžkou dostupnost a pro lepší orientaci v nové publikaci resumována.

Autor ve své knize přináší analýzu vývoje prózy s válečnou tematikou v období od padesátých let 19. století do roku 1917. Poměrně mnoho místa je zde věnováno Lvu Nikolajeviči Tostému. Jistě zaslouženě, neboť právě Tostoj vnesl do válečné literatury nové pohledy na realitu a nové způsoby zpracování tohoto tématu. Z hlediska hodnocení ruské literatury obecně nemůžeme u Tolstého přeceňovat význam nových kvalit a přístupu ke zpracování tématu války v jeho díle, vždyť některé Zahrádkou zdůrazňované umělecké metody a postupy (dialektika duše, psychologismus, mikroanalýza psychiky hrdinů) nejsou specifikem jen válečné prózy a jen Tolstého (v počátcích jeho tvorby už měl např. Dostojevskij "za sebou" povídky *Chudí lidé*, *Dvojník*, *Pan Procharčín*, *Bytná*, *Nětočka Nězvanova*), přesto se profesor Zahrádkovi podařilo dokázat, že ruská próza s válečnou tematikou je významnou a hodnotnou (s výjimkami) součástí ruské literární produkce, že v ní fungují její vlastní zákonitosti a projevují se v ní také základní rysy vývoje ruské literatury vůbec.

Autor z analýz Kavkazských povídek, Sevastopolských povídek a epopoje *Vojna a mír* vyvozuje, že Tolstoj vystupuje proti šablonám a jeho zájem je soustředěn na typy lidí, na odraz války v jejich psychice, že mu

záleží na lidské přirozenosti a že směřuje k umělecké koncepci přirozených charakterů. V povídkách vidí autor spisovatelův vývoj k oddělení přirozenosti (obraz prostého vojáka) od nepřirozenosti (kariérismus, lež a póza vyšších důstojníků) a poté k uměleckému zobrazení reality, jejíž součástí je i existence protikladných rysů v jednom charakteru.

Epopěj Vojnu a mír, syntézu románového, memoárového a esejistického žánru, pak Zahradka hodnotí - a s tím nelze než souhlasit - jako určitý mezník ve vývoji válečné prózy, ve kterém byly žánrově dovršeny procesy probíhající v próze od dob Puškinových a který podnítl vznik analogických forem. Zamyšlení nad charakterem díla v jeho různých redakcích a vydáních, interpretace významu názvu díla ("...vojna" je chápána jako rozhodující faktor epochy, "mír" pak odpovídá autorskému ideálu přirozenosti a rodinného života jako cíli lidského snažení"), objasnění funkce válečných motivů v "mírových" kapitolách a v neposlední řadě i zdůraznění různosti zobrazení jednotlivých válečných bitev (u Schöngrabenu, u Slavkova, u Borodina) je výsledkem pečlivé analýzy a dokazuje kvalitní Zahradkovo

hodnocení díla, které nezůstává jen v rovině rozboru textu, ale je také odrazem hlubokých znalostí a schopnosti zasadit výsledky analýzy do obecného rámce.

Téma války v Tolstého Vojně a míru je v Zahradkově pojetí stejně tématem války jako tématem míru. Námětem literárních děl ještě v období Tolstého, ale i po něm, nejsou pouze motivy válečné a bojové (G. Uspenskij, Vs. Garšin, V. Veresajev), ale také příběhy uniformovaných lidí v mírových posádkách (Kuprin, Zamjatin). Zahradka nachází projevy expresionismu ve válečné próze L. Andrejeva, tematika války se objevuje i v satirách M. J. Saltykova-Ščedrina.

Kromě umělecky hodnotné literatury, která je zastoupena převážně povídkami (s výjimkou Tolstého Vojny a míru), profesor Zahradka sleduje v každém období také vývoj druhořadé beletrie a kých. Poukazuje na jeden z mála, můžeme říci i jediný pozitivní význam této literatury pro ostatní spisovatele - jsou prý totiž nuceni k činu, k výpadu proti šablonám a schémátům.

Kniha Miroslava Zahradky je přehledná, má logické členění a pro příznivce literatury, a to nejen literatury ruské, je nepochybně velkým přínosem.

Michaela Ostruzková

Podnětná koncepce a nezbytný diskuse

Đurišin, D.: Teória medziliterárneho procesu I. Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava 1995, vědecký red. Ján Koška, vědeckí recenzenti: Soňa Lesňáková, Milan Žitný.

Na jednoduchou otázku, kdo je v zahraničí nejprekládanějším žijícím literárním vědcem z bývalého Československa, museli bychom po pravdě odpovědět, že Slovák prof. Dionýz Đurišin, jehož knihy se kromě běžných světových jazyků objevily například i v japonštině. Tajemství úspěchu tkví v tom, že se nikdy nezastavil, nikdy nebyl

spokojen s tím, k čemu došel: od srovnávací literární vědy, kde originálně navázal na světovou komparatistiku a na její českou větev včetně druhdy Brňana Franka Wollmana, se dostává k jejím mezním oblastem.

To vše vrcholí v 70.- 90. letech ustavením a prací mezinárodního vědeckého týmu, který publikoval šest svazků pod ná-